

2. Листюк, С. (2024). Стань агентом «Баби Єльки». *Методичні рекомендації і матеріали з усноїсторичних досліджень з досвіду експедицій «Баби Єльки»*. Кропивницький. 68 с.

3. Проскурова, С. (2024). *Рецензія на методичні рекомендації та матеріали з усної історії (на основі досвіду експедицій «Баби Єльки»)». У зб. Листюк С. Стань агентом «Баби Єльки». Методичні рекомендації і матеріали з усноїсторичних досліджень з досвіду експедицій «Баби Єльки». С. 7*

Людмила ПОНОМАР
ORCID ID: 0000-0003-1725-9230

АВТОБІОГРАФІЧНИЙ НАРАТИВ ЯК ВИРАЗНИК ІДЕНТИЧНОСТІ У ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

AUTOBIOGRAPHICAL NARRATIVE AS AN EXPRESSION OF IDENTITY AT THE TIME OF RUSSIAN AGGRESSION

У статті розглянуто значення наративів для передачі особистісного та соціокультурного досвіду населення Київщини у період війни з російським агресором. Йдеться про події, пережиті оповідачами. Їх інтерпретація, емоції як спосіб осмислення буття формують соціально-культурний простір сьогодення і є базою для дослідження усної історії періоду російської агресії.

Спогади інформаторів, записані впродовж 2022 – 2024 року на Київщині, зокрема у жителів Фастівського, Бучанського, Києво-Святошинського районів, актуальні для збереження пам'яті про війну. Деякі дослідники усної історії заперечують запис матеріалу у період незавершеної війни, оскільки вважають, що він не відповідає науковому методу, який вимагає досліджувати минулі події. Тобто, ті події, які відійшли до вже завершеного історичного минулого (Печерський, 2023). Однак, існуюча практика соціокультурних досліджень спростовує ці міркування. Записи про переживання свідків подій на початку війни, самоорганізацію в боротьбі проти окупантів, волонтерську діяльність – найправдивіший матеріал для об'єктивної інтерпретації подій навіть в умовах воєнного часу. Те, що людина може змінювати погляди впродовж певного періоду життя – теж не аргумент. Усна історія незавершеної війни може справді змінюватись. У записаних матеріалах з Київщини йдеться також про такі зміни, зокрема: вияв національної свідомості у частини проросійського населення, у ставленні жителів до московської церкви, мовне питання тощо. І коли записи різного періоду фіксують такі зміни – це важливий матеріал для вивчення їх причин. На сьогодні не може бути лише авторська інтерпретація без оповідача. Тому у роботі наведено чимало інтерв'ю. На прикладі цих записів йдеться про внесок в оборону своєї землі, самоорганізацію, волонтерську діяльність, що

стали частиною руху національного спротиву, демонструючи самовідданість, героїзм, незламність українців.

В оповідях відображено період від перших емоційних переживань на початку війни до швидкого згуртування, єдності і підтримки жителів Бишівської громади Фастівського району, де за 20 км йшли важкі бої за Макарів; героїчний спротив жителів села Шпитьки Бучанського району. Записані матеріали показали традиційні цінності населення, взаємодопомогу, жертівність. Рашистські ідеологи розуміють зв'язок народної культури і національної самосвідомості. Вони проголошують, що "України немає", просувають тезу, що Росія – спадкоємиця Київської Русі (Пономар, 2022) або ж, що Русь – не Київська (Худаш, 2023). Наукові факти спростовують цю фальсифікацію. Не втрачають актуальності в цьому контексті напрацювання етнологів, діалектологів, антропологів, що переконливо показали історичну та культурну спадкоємність українців. Зокрема, про співвідношення етнографічних, діалектних ареалів з ареалами розселення племен періоду Київської Русі. Записи у селах Київщини показують розуміння фальсифікації української історії російським агресором та усвідомлення тягlosti своєї історії: В українців сіл і міст є розуміння, що їх земля давня, має тривалу історію, що і в Києві, і на околицях складалась культура українців, а не росіян. Саме це стверджують і жителі с. Бузове, що розташоване поблизу Києва і зазнало російської окупації: «Оце ж кажу – мої пращури – діди село заснували. Так шо, коли мені починає хтось триндюкати, шо «я тут корінний», то мене дуже розсерджує... Думаю, приїхали на мою Отчизну, мої родові імена, і дець мені варнякають, де мені жити, і шо мені робить...» (Записала Пономар Л. від Брамирського Миколи у с. Бузова Києво-Святошинського р-ну Київської обл. у 2023 р.). Це справді феномен українського суспільства, що у час війни виявило себе як свідоме громадянське суспільство.

На час війни головною стає мотивація, що веде до світоглядно-психологічних та ментальних трансформацій соціуму. У період війни зміцнюється тенденція до актуалізації «місцевих, локальних ідентичностей, тобто, зростає значення місцевої спадщини з її кодами ідентифікації певного села. У цьому контексті актуальна проблема зв'язку ментальності народу та розвитку держави. В основі змін світоглядної культури як компонента духовної культури – патріотизм, пов'язаний з багатьма артефактами, що розглядаються у цій роботі.

Джерела та література

1. Печерський, А. (2023). Усна історія незавершеної війни це насамперед питання етики й методології. URL : <https://armyinform.com.ua/2023/10/18/usna-istoriya-nezavershenoyi-vijny-cze-nasampered-pytannya-etyky-j-metodologiyi-gelinada-grinchenko/>.

2. Пономар, Л. (2022). Два світи культурної спадкоємності. *Народна творчість та етнологія*, К., 2022. №2 . С. 73–81.

3. Худаш, П. (2022). Чому Росії вигідно маніпулювати історією й чому цей прийом – не новий. [«Русь, але вже не Київська»: як Росія інструменталізує ...ms.detector.media](https://ms.detector.media) <https://ms.detector.media> »

Сергій СІРЕНКО
ORCID ID 0000-0003-4268-2284

ЮРІЙ ПАВЛОВИЧ: НОТАТКИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ОДЯГУ YURI PAVLOVYCH: NOTES ON THE STUDY OF TRADITIONAL CLOTHING

В останні два десятиліття зріс науковий інтерес до діяльності етнографо-художника Юрія Павловича. Дослідники в першу чергу звертали увагу на його малюнки (Горшков, 1982; Борисенко, 2001; Литовченко, 2017; Стрельник, 2018) і менше на наукові статті (Глушко, 1992; Скрипник, 2010). Це зумовлено тим, що його акварельна спадщина стосується досить різних галузей історичної науки: етнографії, археології та музейництва. Зокрема його статті є етнографічними дослідженням з таких тем: транспорт, вишивка, меблі, житло та одяг (Україна в типажах народних, краєвидах і архітектурі: художньо-етнографічна спадщина Юрія Павловича, 2010: 27–73). Узагальнивши вже відомі свідчення про вченого, представимо також віднайдені нами нові матеріали, що стосуються Кабінету антропології та етнології ім. Ф. Вовка.

Народився Юрій Юрійович Павлович у 1872 р. в Києві. З дитинства мріяв стати художником, але через наполягання батьків вступив на юридичний факультет Київського університету. Навчаючись в університеті, паралельно відвідував уроки малювання у приватній школі М. Мурашка. У цей час Юрій почав відвідувати ярмаркові площі Києва і робити замальовки продавців та покупців виробів народних промислів. Після закінчення університету у 1896 р. Ю. Павлович переїхав до Петербургу, де 22 роки працював бухгалтером у банку. Увесь цей час продовжував замальовувати типи людей, одяг, житло, архітектуру (Борисенко, 2001: 5–6). Водночас спілкувався та співпрацював зі знайомими науковцями: О. Алешею, М. Біляшівським, Ф. Вовком, Л. Падалкою, М. Сумцовим та Д. Яворницьким (Борисенко, 2001: 6–7; Глушко, 1992: 285), що дало можливість остаточно виробити власну методику дослідження, в основі якої лежав малюнок. Ю. Павлович досліджувані об'єкти фіксував з фотографічною точністю, за спеціально розробленою системою, виділяючи основні риси регіональних та локальних особливостей.

У 1918 р. Ю. Павлович залишив Петербург і переїхав до Києва. З 1920 по 1930 р. він викладав малюнок у художній індустріальній профшколі та середній